

تاریخچه آموزش پیش دبستانی

تاریخچه آموزش پیش دبستانی در ایران به ۸۰ سال پیش باز می گردد .

در سال ۱۲۹۸ مسیونر های مذهبی و اقلیت های دینی به احداث کودکستان ها و مراکز آموزش پیش دبستانی در تهران مبادرت نمودند . در همان اثنا زنده یاد جبار باغچه بان در سال ۱۳۰۳ به احداث باغچه اطفال در شهرستان تبریز مبادرت نموده و چند سال بعد در سال ۱۳۰۷ کودکستان دیگری در شهرستان شیراز دایر نمود . گفتنی است که در آن اثنا تنها از کودکان خانواده های مرفه و کارمندان عالی رتبه ادارات در این مراکز ثبت نام به عمل می آمد . استقبال این خانواده ها از عملکرد مراکز آموزش پیش دبستانی (کودکستان ها) سبب گردید که طی مدت زمان کوتاهی در تهران و چندین شهر بزرگ دیگر کشور، کودکستان هایی توسط بخش خصوصی دایر گردد . از جمله مهمترین برنامه های این مراکز می توان به بازی های مرسوم ، آموزش مقدماتی خواندن و نوشتن ، نقاشی و بازی با عروسک و اشکال هندسی اشاره نمود . در سال ۱۳۰۳ شورای عالی فرهنگ ، به تصویب انحصاری آیین نامه احداث مراکز آموزش پیش دبستانی در شهرستان تهران و در سال ۱۳۰۴ به تصویب این آیین نامه برای سایر شهرهای کشور مبادرت نمود . نخستین امتیاز تاسیس کودکستان توسط وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در سال ۱۳۱۰ صادر گردید . از این روی سال ۱۳۱۰ آغاز فصل جدیدی در تاریخ آموزش پیش دبستانی ایران محسوب می گردد . نخستین آیین نامه ویژه کودکستانها و مراکز آموزش پیش دبستانی در سال ۱۳۱۲ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید . در ماده اول این آیین نامه ، سن کودکان جهت پذیرش در کودکستانها ۴ تا ۷ سال قید شده بود . این در حالیست که در سال ۱۳۳۵ ، آیین نامه جدیدی جهت اداره کودکستانها به تصویب رسید که طی آن سن کودکان ، ۳ تا ۶ سال تعیین شده بود . در سال ۱۳۳۴ ، اداره مستقلی جهت رسیدگی و نظارت بر امور کودکستان ها تحت نظارت وزارت فرهنگ تاسیس گردید . در سال ۱۳۴۰ ، اداره امور کودکستانهای کشور منحل شده و وظایف مربوطه به اداره کل تعلیمات ابتدائی محول گردید . در آن اثنا دولت به تلاش هایی در جهت احداث کودکستان های دولتی مبادرت نموده و با احداث کودکستانها در شهرهای سراسر کشور ، کودکان خانواده های طبقه متوسط را تحت پوشش خود قرار داد . تا سال ۱۳۲۲ در سراسر کشور تنها تعداد ۷ کودکستان وجود داشت و این در حالیست که طی سال ۱۳۳۱ به ۷۴ و طی سال ۱۳۵۱ به ۴۳۱ مرکز بالغ گردید . در همان اثنا تلاش هایی در جهت تربیت مربیان مراکز پیش دبستانی نیز آغاز گردید . در سال ۱۳۳۶ ، آموزشگاه های کودکیاری آغاز به فعالیت نمودند . اولین اساسنامه و برنامه درسی این آموزشگاهها طی سال ۱۳۴۵ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید . چندسال بعد تدریس رشته کودکیاری یا آموزش و پرورش پیش از دبستان در برخی دانشکده های علوم تربیتی من جمله مدرسه عالی شمیرانات و دانشگاه ابوریحان آغاز گردید .

در سال ۱۳۵۰، اداره کل تعلیمات ابتدایی به دفتر برنامه ریزی آموزش ابتدایی تغییر نام داده و واحد کودکانستان های این اداره، عهده دارمسئولیت طرح و برنامه ریزی آموزش و پرورش پیش دبستانی گردید. در سال ۱۳۵۴، با توجه به توسعه کودکانستانها و تربیت مربیان کودک، دفتر برنامه ریزی آموزش ابتدایی به دفتر آموزش کودکانستانی و ابتدایی تغییر نام داده و بالاخره در سال ۱۳۵۹ در اداره کل و سپس در دفتر آموزش عمومی ادغام گردید. طبق آخرین آیین نامه کودکانستانها که در سال ۱۳۴۹ به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش رسید، تشکیل کلاسهای آمادگی ضمیمه آموزش ابتدایی گردیده و سن کودکان کودکانستانی ۳ تا ۶ سال تعیین گردید. در سال ۱۳۵۳، وزارت آموزش و پرورش طبق انتشار بخشنامه ای به اعمال اصلاحاتی در آیین نامه مذکور مبادرت نمود. مطابق این تغییرات تنها آندسته از کودکانی که از سن ۵ سال تمام برخوردار بودند از حق ثبت نام در کلاسهای آمادگی بهره مند گردیدند.

در گذشته امتیاز تاسیس مهدهای کودک ویژه کودکان رده های سنی ۳ تا ۶ سال به وزارت آموزش و پرورش و مجوز تاسیس مراکز مراقبتی کودکان زیر رده سنی ۳ سال به اتاق اصناف واگذار گردید. از سال ۱۳۵۴، سازمانهای دولتی موظف به تاسیس مهدهای کودک شده و ضوابط آنها از سوی سازمان زنان تنظیم گردید. در سال ۱۳۵۶، در بودجه کل سازمانهای دولتی، بودجه لازم جهت احداث مهدهای کودک ویژه فرزندان زنان کارمند پیش بینی شده و سازمان زنان مسئولیت تشکیل و نظارت بر آنها را عهده دار گردید. پس از انقلاب اسلامی، بر اساس تصمیم گیری هیات وزیران، با انحلال سازمان زنان، سازمان ملی رفاه خانواده، سازمان تربیتی شهرداری تهران و انجمن ملی حمایت از کودکان، اجازه تاسیس مهدهای کودک به وزارت بهداشت و سازمان بهزیستی و سپس به سازمان بهزیستی محول گردید. در حال حاضر صدور مجوز و نظارت بر کلیه مهدهای کودک دولتی و خصوصی بر عهده سازمان بهزیستی کشور است. از سال ۱۳۷۲ کلیه کلاسهای آمادگی ضمیمه مدارس دولتی به علت کمبود جا منحل گردید. گفتنی است که این کلاسها ۳۰ سال پیش در سال ۱۳۴۹ و با تصویب شورای عالی آموزش و پرورش تشکیل شده بود. از جمله انواع مهدهای کودک که در حال حاضر در سراسر کشور فعالیت دارند میتوان به موارد ذیل اشاره نمود:

— مهدهای کودک خصوصی که توسط بخش خصوصی احداث گردیده اند.

— مهدهای کودک خود محور که وابسته به موسسات دولتی بوده و با کمک هزینه های دولتی و والدین کودکان اداره میگردند.

— مهدهای کودک کارگری که متعلق به کارخانجات بوده و تحت پوشش وزارت کار فعالیت دارند.

— مهدهای کودک ادارات آموزش و پرورش که به ثبت نام از فرزندان زنان شاغل در آموزش و پرورش مبادرت می نمایند.

— مهدهای کودک انجمنهای حمایتی سازمان بهزیستی که به ثبت نام از کودکان تحت پوشش بهزیستی و درصدی از افراد عادی مبادرت می نمایند.

— مهدهای کودک انجمنهای روستایی که به ثبت نام از کودکان روستایی مبادرت می نمایند.

تاریخچه فوق بیانگر این واقعیت است که سهم دولت در تاسیس مهدهای کودک بسیار ناچیز بوده و عمدتاً به تنظیم آیین نامه ها و اعطای مجوزهای قانونی محدود بوده است به نحویکه پس از تشکیل اولین مهدهای کودک، وزارت آموزش و پرورش به تاسیس مهدهای کودک دولتی پس از ۴۲ سال مبادرت نمود. در حال حاضر برای کودکان زنان غیر شاغل مهد کودک دولتی وجود نداشته و کلاسهای آمادگی ضمیمه مدارس دولتی نیز از سال ۱۳۷۲ منحل گردیده است. علاوه بر این تعداد فارغ التحصیلان رشته کودک‌پیری با توجه به نیاز مهدهای کودک، بسیار اندک بوده و دوره های باز آموزی بهزیستی ویژه مربیان و مدیران، چه از لحاظ مدت زمان و چه از لحاظ تعداد نفرات تحت پوشش هر دوره آموزشی، جوابگوی نیاز مهدهای کودک نمی باشد. بعنوان مثال از سال ۶۱ تا ۶۹ یعنی ظرف مدت زمان ۸ سال تنها ۱۲۱۵ نفر از مدیران و مربیان موفق به گذراندن دوره های آموزشی کوتاه مدت بهزیستی شده اند و این در حالیست که این رقم در مقایسه با تعداد مدیران و مربیان مهدهای کودک بسیار ناچیز می باشد.

علاوه بر این تعداد مهدهای کودک نسبت به جمعیت کودکان در ایران بسیار ناچیز می باشد. بعنوان مثال طی سالهای ۱۳۶۰-۱۳۵۹ تعداد مهدهای کودک بر ۲۹۷۱، تعداد کودکان بر ۱۷۲۰۰۲، تعداد کلاسها بر ۶۳۴۰ و تعداد کارکنان بر ۹۳۵۶ نفر بالغ می گردید و این در حالیست که طی سالهای ۶۸-۶۷ تعداد مهدهای کودک بر ۲۵۴۷، تعداد کودکان ثبت نامی بر ۱۷۷۹۷۹، تعداد کلاسها بر ۵۹۵۱، تعداد کارکنان بر ۱۹۸۳ و تعداد کودکان رده های سنی ۱ تا ۶ سال بر ۱۲ میلیون نفر بالغ گردید. ضمناً تعداد مهدهای کودک خصوصی شهرستان تهران طی سال ۱۳۷۰ بر ۲۰۰ مرکز، طی سال ۱۳۷۱ بر ۱۷۴ مرکز و طی سال ۱۳۷۲ بر ۱۷۰ مرکز بالغ گردید.

آمار فوق نشانگر افزایش دائمی تعداد کودکانی ثبت نامی مراکز آموزش پیش دبستانی و مهدهای کودک و کاهش تعداد مهدهای کودک و کادر ویژه آن می باشد. آمار سال ۶۸-۶۷ مبین این واقعیت است که تنها ۵ درصد کودکان رده های سنی ۱ تا ۶ سال و ۵ درصد کودکان رده های سنی ۳ تا ۶ سال از امکانات آموزشی و تفریحی مهدهای کودک استفاده نموده اند. در ضمن تعداد کودکان هر کلاس بر ۳۰

نفر و نسبت کودکان به کادر آموزشی به نسبت ۲۵ به ۱ بوده است. به عبارت دیگر به ازای هر ۱ پرسنل، ۲۵ کودک وجود داشته است. چنانکه قبلاً نیز بدان اشاره گردید رده های سنی ۱ تا ۶ سال در رشد و پرورش شخصیت کودکان، از نقش اساسی برخوردار بوده و از این روی آموزش پیش دبستانی به عنوان بخشی از نظام آموزش عمومی محسوب شده و دولتها به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در این عرصه مبادرت می نمایند. در کشور ایران آموزش پیش دبستانی در واقع به بخش خصوصی واگذار گردیده و بدین ترتیب خانواده های کم در آمد و متوسط قادر به بهره گیری از امکانات مهدهای کودک نمی باشند و این درحالیست که کودکان خانواده های مواجه با مشکلات اقتصادی و فرهنگی از نیاز بیشتری به توجه و آموزش برخوردار می باشند. به این ترتیب به دلیل وجود کمبودها، نواقصات زیاد و برنامه های نادرست و عدم برخورداری از کادر مناسب و عدم اولویت دولت به آموزش کودکان در دوره های پیش دبستانی، اکثریت کودکان با مشکلات عدیده ای در روند آموزشی و رشد شخصیتی خود مواجه می گردند.

سرمایه گذاری در امور کودکان پیش دبستانی آثار پیش گیرانه بر آسیب های دوران نوجوانی و جوانی و بزرگسالی دارد. بسیاری از انحرافات اخلاقی ریشه در کمبودهای روحی و روانی دوران کودکی دارند. ارتباط اولیه کودک با الگوهای شخصیتی، آینده او را رقم میزنند. برخلاف تصورات عمومی مبنی بر عدم سود آوری سرمایه گذاری در مهدهای کودک چنین سرمایه گذاری هایی به معنای تربیت نیروی خلاق، هدفمند و آگاه آتیه هر ملت و عوامل بازدارنده بسیاری از آسیب های اجتماعی مطرح می باشند. در مقطع آموزش پیش دبستانی، والدین و مربیان کودک به شناسایی توانایی های بالقوه کودکان و رشد و توسعه چنین توانایی هایی مبادرت نموده، شعور و رفتارهای روانی کودک شکل گرفته و هدایت صحیح تجربیات کودک به خصوصیات روانی می انجامد که شخصیت او را پرورش میدهند. در جریان حضور در مراکز آموزش پیش دبستانی است که کودک شناخت نزدیک به واقعیتی از خود بدست آورده و خواسته های او به عنوان تبلوری از رشد عاطفی، عقلی و اجتماعی او شکل می گیرد.

آموزش پیش دبستانی

بر اساس تجربیات و بررسیهای روان شناختی و تربیتی، سال های اولیه زندگی کودکان نقش اساسی در رشد و پرورش آنان ایفا می نماید چراکه ۸۰ درصد شخصیت کودک ظرف ۶ سال اولیه حیات او شکل میگیرد. براین اساس آموزش و پرورش پیش دبستانی از اهمیت ویژه ای برخوردار بوده و تلاش عمده دولت ها بر این بوده است که هرروزه تعداد بیشتری از کودکان تحت پوشش آموزشهای این دوره قرار گرفته و با توجه به ویژگی ها و نیازهای فردی، از آموزشهای مناسب و سازنده برخوردار گردند. اولین ارتباطات انسانی- اجتماعی کودکان در دوران پیش دبستانی شکل گرفته و شکوفائی و رشد این ارتباط منوط به آموزش عشق ورزیدن، محبت نمودن، ... و نشان دادن راه صحیح برقراری

ارتباط توسط والدین و مربیان آنان می باشد . در واقع پایه های اولیه اعتماد به نفس ، مسئولیت پذیری و استقلال و خلاقیت کودکان در دوران پیش از دبستان استوار می گردد. توجه دقیق و مناسب به کودکان به رشد و شکوفائی استعداد های آنان کمک می نماید. مهدهای کودک و مربیان این مراکز نقش اساسی و حیاتی در تربیت و رشد شخصیت کودکان و نیل به اهداف فوق ایفا می نمایند .

برنامه های آموزشی

از جمله مهمترین برنامه های آموزشی مقطع آموزش پیش دبستانی می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- 1- برنامه های علمی و عملی آموزشی که بر مشاهده و بازدید ، آموزش زبان فارسی ، ریاضیات مقدماتی ، مفاهیم ابتدایی علوم و اعتقادات مذهبی مشتمل می گردد .
- 2- فوق برنامه های آموزشی که بر صنایع دستی ، خمیر بازی ، بریدن و چسباندن اشیاء ، نقاشی ، بازیهای فکری ، قصه گوئی ، شعرخوانی و تمرینات بدنی مشتمل می گردد.

برنامه ریزی و مدیریت آموزشی

اولین مرکز مستقل آموزش پیش دبستانی در سال ۱۹۲۴ در جهت ارائه دوره های آموزش اختیاری (سیستم آموزش غیر اجباری در سیستم آموزش رسمی) احداث گردید در طول دهه ۱۹۸۰ از مراکز فوق تحت عناوین مختلف اعم از مراکز مراقبت روزانه، کودکستانها، مدارس پیش دبستانی یاد می گردید. مراکز مذکور عمدتاً در محل سازمانها و وزارتخانه های دولتی استقرار یافته و به مراقبت از کودکان با والدین شاغل در سازمان یا وزارتخانه مربوطه مبادرت می نمایند. مراکز مذکور به طور خصوصی و تحت نظارت سازمان بهزیستی و تحت سرپرستی وزارت آموزش و پرورش فعالیت می نمایند.

هدف عملی مراکز فوق مراقبت و تربیت کودکان برخوردار از والدین شاغل و ارائه تسهیلات به آنان بود. از جمله تقسیم بندی های به عمل آمده توسط مراکز پیش دبستانی کشور می توان به موارد ذیل اشاره نمود :

کودکان رده های سنی ۴ تا ۱۸ ماه

کودکان رده های سنی ۱۸ ماهه تا ۳ سال

کودکان رده های سنی ۳ تا ۵ سال

کودکان رده های سنی ۵ سال

از مراکز ویژه کودکان رده سنی زیر ۵ سال تحت عنوان (مراکز مراقبتی روزانه) و از مراکز ویژه کودکان رده سنی ۵ سال تحت عنوان مدارس آمادگی یاد می گردد .

مسئولیت برنامه ریزی ، آماده سازی و توسعه متدهای آموزشی و تفریحی مراکز پیش دبستانی برعهده اداره برنامه ریزی و توسعه متون درسی کشور می باشد .

وظیفه نظارت بر عملکرد مراکز مذکور به دایره آموزش ابتدایی و مسوولیت تدارک امکانات و تسهیلات رفاهی به ((مدیریت عمومی تعاون و رفاه اجتماعی)) وزارت آموزش و پرورش تفویض گردیده است. معلمین و مربیان مراکز آموزش پیش دبستانی از میان فارغ التحصیلان رشته های تربیتی مراکز تربیت معلم و یا از میان فارغ التحصیلان دانشگاهی علوم تربیتی در حوزه آموزش پیش دبستانی انتخاب می گردد. وجود تغییرات اقتصادی، فرهنگی ، اجتماعی و سیاسی دو دهه اخیر در ایران ، افزایش نسبت زنان شاغل و ضرورت مراقبت از کودکان به افزایش نرخ ثبت نام کودکان در مراکز پیش دبستانی منجر گردیده است. برگزاری کنفرانس جامتین و تأکید کلیه کشورهای شرکت کننده بر اهمیت ضرورت ارائه مقطع آموزش پیش دبستانی به کلیه شهروندان باعث اعمال توجه بیشتر به این جنبه از آموزش گردیده است. طی دهه پایانی قرن بیستم به اطمینان از برقراری هماهنگی میان وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی به عنوان دو مجموعه مسئول در جهت رشد و توسعه هر چه بیشتر آموزش پیش دبستانی تأکید شد. با این وجود در نتیجه تمرکز نامحسوس در برنامه ریزی ، مدیریت و سرپرستی مقطع آموزش پیش دبستانی ، هر یک از سازمانهای دولتی به تنظیم استراتژی ها و سیاست جاری خود با توجه به نیازها و امکانات کارشناسان مبادرت می نمایند .

اهداف آموزشی

اهداف مقطع آموزش پیش دبستانی

از جمله مهمترین اهداف مقطع آموزش پیش دبستانی می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

1- رشد جسمانی ، ذهنی ، عاطفی و اجتماعی کودکان بر پایه اصول اخلاقی و مذهبی

2- افزایش سطح تواناییها و استعدادهاى کودکان

3- آماده سازی و تربیت کودکان جهت درک مفاهیم علمی و ذهنی

4- رشد و پویای زبان فارسی همسطح با زبانهای محلی

5- آماده سازی و تربیت کودکان جهت برقراری همکاریها و معاشرتهای اجتماعی

6- حمایت از خانواده های کم درآمد در روند تربیتی و تحصیلی فرزندان

از جمله مهمترین اهداف مقطع آموزش پیش دبستانی میتوان به موارد ذیل اشاره نمود:

1. تربیت کودکان در جهت اجرای اصول اسلامی در زندگی شخصی و اجتماعی
2. تقویت احساس همکاری و مشارکت کودکان در فعالیت های اجتماعی و حس مسئولیت پذیری آنان
3. افزایش قدرت جسمی و ذهنی، برقراری تعادل جسمی و افزایش مهارت های پایه کودکان
4. آموزش زبان فارسی در جهت تقویت ارتباطات و ابزارهای آموزشی کودکان اعم از خواندن، نوشتن، شنیدن و حرف زدن

از سال ۱۹۸۹ نظر به مشکلات زبانی کودکان مناطق دو زبانه کشور حین ورود به مقطع آموزش ابتدایی، نرخ بالای تجدید کودکان طی سالهای اولیه آموزش ابتدایی، عدم تسلط کافی در برقراری ارتباطات به زبان فارسی و در دسترس نبودن تعداد کافی از مراکز پیش دبستانی، هر ساله کلاس های آمادگی یک ماهه قبل از شروع سال تحصیلی در مناطق مذکور تشکیل می گردد. گفتنی است که وزارت آموزش و پرورش به فراهم نمودن زمینه هایی جهت آمادگی کودکان ساکن مناطق مذکور جهت ورود به مقطع آموزش ابتدایی از طریق تعیین برنامه های مورد نیاز و صدور بخشنامه های مربوطه اقدام می نماید.

استراتژی های آموزشی

از جمله مهمترین راهبردهای آموزشی مقطع آموزش پیش دبستانی می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

1. ترغیب اولیای امور وزارت آموزش و پرورش به توجه هر چه بیشتر به سطح آموزش پیش دبستانی
2. کسب اطمینان از برقراری حداکثر هماهنگی ممکن میان نهادهای اداره کننده مراکز آموزش پیش دبستانی در وزارت آموزش و پرورش
3. اختصاص بیشتر وجوه غیر مستقیم از سوی وزارت آموزش و پرورش به مراکز آموزش پیش دبستانی
4. آموزش و تربیت نیروی انسانی ماهر از طریق تمرکز بر آموزشهای دوره پیش دبستانی
5. گسترش فضاهای مستقل آموزش پیش دبستانی